

СОВРЕМЕННОСТЬ

2

СОВРЕМЕНОСТ

СПИСАНИЕ ЗА ЛИТЕРАТУРА, КУЛТУРА И УМЕТНОСТ

2005

Год. 53, број 2 (април)

СОВРЕМЕНОСТ

Списание за литература, култура и уметност

Издавач: Современост, Скопје

Редакција

д-р Васил Тоциновски, главен и одговорен уредник

м-р Виолета Мартиновска, уредник

м-р Методи Манев, уредник

Ранко Младеноски, извршен уредник

Лектор

Верица Тоциновска

Ликовно-графичко решение

Илија Богоевски

Компјутерска подготовка и печат

Академски печат, Скопје

СОДРЖИНА

КНИЖЕВНИ ДИЈАЛОЗИ

КРИТИКАТА ДА ЈА ЗБОРУВА ВИСТИНАТА! (разговор со проф. д-р Мирољуб Стојановиќ).....	7
---	---

ТВОРЕЧКА ЛАБОРАТОРИЈА

<i>Светлана ХРИСТОВА–ЈОЦИЌ</i> СВЕТ СВИТОК.....	21
<i>Петре НАКОВСКИ</i> НА МИТРОВДЕН.....	22
<i>Виолета МАРТИНОВСКА</i> ПОСЛАНИЕ.....	38
<i>Мито СПАСЕВСКИ</i> ЗНАМЕНОСЕЦ НА АЗБУКАТА.....	39
<i>Петре БАКЕВСКИ</i> НЕ ОЧЕКУВАВ ВАКОВ КРАЈ.....	49

ИНТЕРПРЕТАЦИИ

<i>Марјан ПАТЛИЦАНКОВСКИ</i> ФОЛКЛОРНИ ДЕМОНСКИ СУШТЕСТВА.....	70
<i>Бистрица МИРКУЛОВСКА</i> КАДЕ ИМА МНОГУ СВЕТИНА И СЕНКАТА Е ДЛАБОКА.....	87
<i>Луан СТАРОВА</i> ЕСЕЈ ЗА РИСТО ЛАЗАРОВ.....	90
<i>Ефтим КЛЕТНИКОВ</i> СЕНКИТЕ И СВЕТИНИТЕ НА БИТИЕТО.....	95
<i>Толе БЕЛЧЕВ</i> СЛОВЕНОФИЛИ.....	104

ИСЧЕКОРУВАЊА

<i>Јелица МАРИЌ</i> БЕЛИОТ МАНТИЛ.....	112
---	-----

ПРИОПШТУВАЊА

Страници за списанието „Ирин Пирин“ на Мелничките вечери на поезијата, Бугарија	
<i>Катја ЕРМЕНКОВА</i> РУЖИ ВО СНЕГОТ.....	119
<i>Полина ТОДОРОВА</i> СВОНЧЕ.....	121
<i>Иван ТОПАЛСКИ</i> ЕЗЕРСКИ СОН.....	122

<i>Елена ДЕНЕВА</i> НЕКОЈ ДЕН ЌЕ СЕ ПРЕТВОРАМ ВО ПТИЦА.....	123
<i>Павел БОРЖУКОВ</i> СНЕГ НАД КОСОВО.....	124
<i>Вања ТОШЕВСКА</i> ЕСЕНСКА ИМПРЕСИЈА.....	125
<i>Николај АЛЕКСИЕВ</i> ПЕСНА ЗА ГОЦЕ.....	126
<i>Иван ДОКУЗОВ</i> ПРОЛОГ.....	127
<i>Викторија ИВАНОВА</i> БЕЗ НАСЛОВ.....	129
<i>Костадин ЗЛАТКОВ</i> ЧИКА ТОЗА.....	130
КРИТИЧКИ ПРЕГЛЕД	
<i>Ранко МЛАДЕНОСКИ</i> ДЕТЕРМИНАЦИИ И ДЕСКРИПЦИИ.....	132
<i>Радован П. ЦВЕТКОВСКИ</i> ТРАЈНИ НАЦИОНАЛНИ ПОРАКИ.....	135
<i>Славчо КОВИЛОСКИ</i> НОВИ ОДГОВОРИ ЗА КНИЖЕВНАТА ТРАДИЦИЈА.....	138
<i>Ранко МЛАДЕНОСКИ</i> НИЗ ЛАВИРИНТИТЕ НА ЗЛОТО.....	144
<i>Борис АПОСТОЛОВ</i> КРИТИЧКИ ОДБЛЕСОЦИ.....	148
<i>Славчо КОВИЛОСКИ</i> ВОЈНАТА ОД И ВО ЧОВЕКОТ.....	151
<i>Радован П. ЦВЕТКОВСКИ</i> ПРЕМРЕЖИЈА И ОПСТОЈБИ.....	154
<i>Ката МИСИРКОВА–РУМЕНОВА</i> ПОЧЕТОКОТ, ГОДИНАТА И ДЕНОТ.....	157

Ранко МЛАДЕНОСКИ

НИЗ ЛАВИРИНТИТЕ НА ЗЛОТО

(Јасмина Мојсиева - Гушева, *Изгубениот хуманизам, изд. Маџор, Скопје, 2004*)

Темелниот творечки принцип со чија помош е скроен најновиот труд на Јасмина Мојсиева-Гушева сосема прецизно, во поговорот кон книгава, го дефинира Весна Мојсова - Чепишевска. Таа е концизна: „Сè повеќе ме радуваат текстови што градат еден свој стил како производ од комбинација на теоретскиот со поетичниот или поточно со лирскиот начин“. Ја издвојуваме овде потенцираната комбинација, но и *лирскиот начин*. Комбинацијата имплицира дека авторката на оваа книга не му робува на еден теориски модел. *Лирскиот начин*, пак, нè потсетува на една опасност на којашто беше изложена (или, пак, сè уште е изложена) книжевно-критичката мисла, а тоа е опасноста од радикална формализација на дескриптивната постапка, од трансформација на критичко-интерпретаторската структура во, најгрубо кажано, математичка формула при што ѝ се одзема живоста, чувственоста, емотивниот слој. На таа опасност уште од поодамна се укажуваше. Дури и некои од најзакоравените застапници на „критичката формализација“, на т.н. автономија на книжевното дело, се откажаа од беспрекорната и безрезервна примена на таканаречените „критички равенки“. Цветан Годоров, на пример, во врска со ова ќе истакне: „Станува збор за преобразба која оди во правецот на ширење на хоризонтот и промена на перспективата... На човека му се заканува опасноста целиот свој живот да остане само

на вежбање, т.е. да произведува текстови кои се сосема коректни на планот на конструкцијата и вистинитоста на приказаните факти, но кои нема да ја унапредат мислата... Критичарот не смее да заборава дека има нешто и од другата страна на строгиот опис - тоа е мислата за човечкиот живот“.¹ Во врска со ова, Станко Ласиќ е подециден и посамокритичен: „Ја затворавме вратата за сè она што не влегуваше во нашите категории. Се случи она што мораше да се случи: ја збогативме, но и ја исушивме научната мисла... Мора да се признае дека бевме умни, смели, начитани, но и арогантни: нашата мисла сепак беше недоволно жива, премногу сува и насочена само во еден правец“.² Доволно илустративни се искажувањата на Годоров и на Ласиќ за да се разбере дека станува збор за едно строго научно умртвување на книжевната критика и интерпретацијата, односно дескрипцијата.

Убедени сме дека Јасмина Мојсиева-Гушева била свесна за ваквите појави додека ги пишувала есеите кои се составен дел на книгава. Убедени сме, зашто таа во овие книжевно-филозофски есеи внесува живост, емоција, внесува - човечност. Тоа е оној *лирски начин* за кој зборува Мојсова-Чепишевска во поговорот. И тоа не е случајно. Зашто преку потрагата по нечовечноста низ овие есеи

¹ Цитирано според: Данило Коцевски, *Поетиката на постмодернизмот, Култура, Скопје, 1989*, стр. 16.

² *Ibid.* стр. 17.

авторката сака не само да нè потсети дека сме должни да бидеме човечни, ами и барем малку од малку да ни го всади во душите изгубениот хуманизам.

Книгава ја сочинуваат вкупно 14 есеи. Работени се врз два основни аналитичко-дескриптивни модела. Во неколку есеи се елаборира проблематиката на дехуманизацијата со интерпретација на едно книжевно дело, додека во преостанатите авторката го разработува истото прашање врз неколку книжевни дела од повеќе автори со примена на компаративниот метод. Во есеите, исто така, се инсистира на поврзаноста меѓу историјата од една и книжевноста од друга страна. Мојсиева-Гушева нè потсетува на интерферентната точка во која се среќаваат историјата и книжевноста (или книжевноста и историјата) заклучувајќи дека „во својата суштина секое книжевно дело содржи историја“. Дијахронискиот пристап има за цел да посочи на човековата деструкција низ вековите, додека синхронијата ја маркира и ја елаборира, ја интерпретира таа деструкција, ги бара корените на злото и на човечката дехуманизираност. При тоа на помош се повикуваат тезите (но и хипотезите) на филозофијата и особено на психологијата. Низ книжевно-есеистичката интерпретација се бараат корените на злото во човекот, причините за неговата дехуманизираност и за неговата деструктивност која во современово време зема сè поголема сила.

Првиот есеј со наслов „Апокалиптичните визији за човечките судбини“ го обработува прашањето за рушењето и уништувањето на постоечкиот подреден и сигурен свет и тоа преку делата на тројца автори - Петре М. Андреевски со романот „Пиреј“, Живко Чинго со „Пасквелија“ и Славко Јаневски со неговиот циклус за Кукулино. Омразата, недо-

вербата, затвореноста во етничките и професионалните рамки се основните појдовни точки со чија помош се елаборира прашањето за дехуманизираноста во есејот „Босна во очите на Иво Андриќ“. Авторката заклучува: „Недоразбирањата се едни од клучните места во Андриќевиот комуникациски систем. Обидувајќи се да го расветли духот на босанскиот човек, се надева дека последиците од недоразбирањата можат да бидат надминати само со отворен цивилизиран дијалог. Алтруизмот се чувствува во севкупното негово творештво. За Андриќ секое двоумење во борбата за хуманост значи предавство на човекот и човечноста“.

Есејот „Злото во драмата 'Парите се отепувачка'“, пак, ја аргументира тезата за дехуманизираноста на човекот под влијание на богатството, односно на парите. Но, Мојсиева - Гушева смета дека во извршувањето на злосторството огромна улога игра и фатализмот, односно судбината која, во конкретниот случај, ги „вмешува прстите“ во триаголникот родители - син - богатство. Тој фатализам се обработува и во следниот есеј со наслов „Васил Иљоски како трагичар“ преку драмите „Окрвавен камен“ и „Кузман Капидан“, а за злосторството и казната зборува есејот со наслов „Проблемот на престапот и казната“. Се разработува овде драмата „Р“ на Јордан Плевнеш при што, меѓу другото, се акцентира и односот меѓу категориите злосторство и милост: „'Кога нацијата се наоѓа под удар на непријателската артилерија, под ножевите на предавниците, злосторство е да се има милост', извикува големиот Робеспир“.

Два есеи се посветени на книжевното дело на Живко Чинго - „Авторитетот и слободата во делата на Чинго“ и „Чинговиот хуманистички радикализам“.

Авторката на книгата заклучува дека Чинго на еден суптилен начин го демаскира лажниот морал, но и дехуманизиралиот свет во комунистичката идеологија. Но, во оваа книга се третираат и внатрешните пориви во човековата душа кои ја бараат самоста и тоа преку поезијата на Конески во есејот „Конески или за осаменоста“. Осаменоста овде се детерминира и како агенс кој го враќа и го зацврстува човечкото во човека: „Таквата осаменост може да го зајакне карактерот, да ја поттикне волјата, да ги изостри интелектуалните способности. За ова сведочат некои славни примери како што е случајот на Сервантес, кој кога се осамил во затворот го пишува 'Дон Кихот', или примерот на Робинзон Крусо кој го осмислува својот осаменички живот пресоздавајќи ја целата цивилизациска заоставнина“.

Со прашањето за човековиот природ кон смртта се занимава есејот со наслов „Дилема меѓу постоењето и исчезнувањето“ каде се интерпретираат трите романи на Слободан Мицковиќ во кои како доминанта се јавува токму смртта - „Александар и смртта“, „Да се убие Апостол“ и „Самоубиецот“. Главна човечка тајна, се потенцира овде, не е смртта, туку ставот што човекот пред неа го зазема. Токму врз тој човеков став, врз неговиот поглед на нештата се базира есејот „Јунаците од романот 'Пустина' и нивниот однос спрема реалноста“ каде се покажува и се докажува дека не е секогаш најважно она што се случува во околината (стварноста), односно надвор од нас, туку дека најчесто поважно и посилно е она што се случува внатре во нас, нашиот однос кон таа стварност. Ваквата теза се илустрира со анализа на двата лика (Арсо и Глигор) од романот „Пустина“ на Горѓи Абаџиев. Натаму, во оваа книга се обработува и прашањето

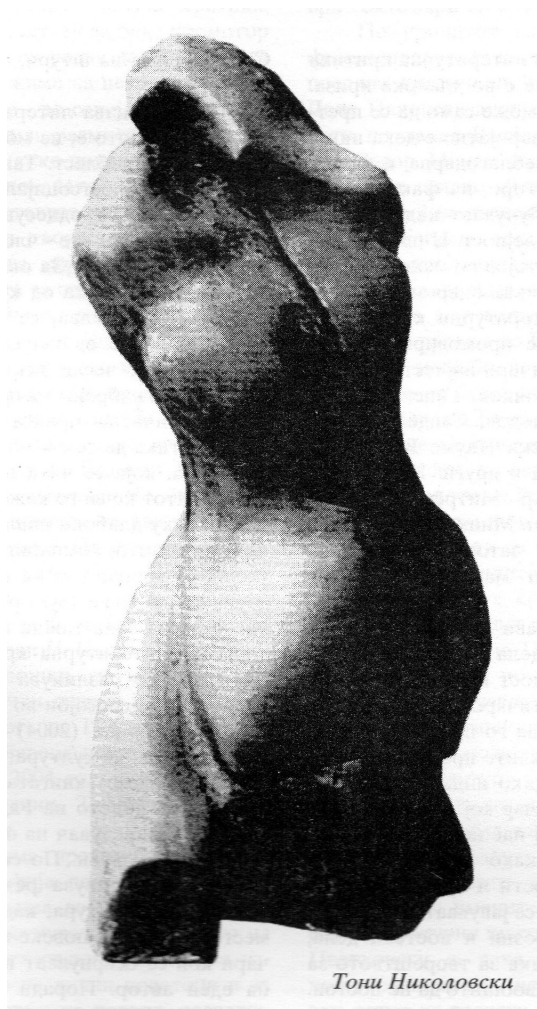
„За феноменот Голи Оток и тоталитаризмот“, но и односот меѓу историјата и книжевноста во есејот „Помеѓу историјата и псевдоисторијата“. Еден есеј, пак, е посветен на присуството на Александар Македонски во книжевноста („Големата тема за Александар Македонски“) каде се потенцира дека онаму каде што историјата не можела да ја реконструира стварноста, на помош доаѓа книжевноста со фикцијата. Тие празнини во историјата за Александар Македонски биле поттик за многу автори да создадат книжевни дела посветени на неговиот живот, но и на неговата смрт. Вистината, и во историјата и во книжевноста, се релативизира: „Историчарот и книжевникот меѓусебно ги разменуваат вистините и лажите, првиот со цел да го оживее она што веќе не постои, а вториот за да го направи поверојатно она што никогаш и не постоело. Сè се сведува на моќта на интерпретацијата и јазичкиот израз, кој е ослободен од вистината како задолжителна содржина“.

Мошне содржаен е последниот есеј со наслов „Сликата на верскиот синдром во балканскиот свет“ каде авторката трага по корените на балканската верска нетрпеливост и омраза, но ќе го пронајде и ќе го посочи по којзнае кој пат и македонскиот комплекс на инфериорност: „Македонците страдаат од синдромот на величање и обожавање на сè што е туѓо и различно од нив. Тие страдаат од недостаток на самопочит и ценење на сопствените вредности. Таа слабост секогаш е користена од туѓинците за наметнување на своите влијанија, за спроведување на своите интереси на сметка на нашите сопствени“.

„Изгубениот хуманизам“ е книга која низ призмата на книжевноста и историјата ги пребарува трагите по мрачните патишта на злото, на човековата

дехуманизираност, на нечовечноста која, за жал, станува амблем, заштитен знак на нашево време. „Само човекот има лош поглед“, потенцира Јасмина Мојсиева-Гушева дополнувајќи ја ваквата констатација со ставот дека „единствено нему му е познат трагичниот пат на злото што се наоѓа во длабината на неговото битие“. Авторката на овие есеи нè потсетува на

нешто што сме го заборавиле, а што треба постојано да го имаме на ум - хуманоста е должност на човекот, негова обврска кон себеси и кон другите. Пораката е сосема јасна - да го пронајдеме изгубениот хуманизам и да го чуваме како нешто свето, а зошто не и како најсвето!

Тони Николовски

СОВРЕМЕНОСТ

Списание за литература, култура и уметност

Издавач: Современост, Скопје

Управен одбор

д-р Димитар Бошков, претседател

д-р Добрила Миловска

д-р Васил Тоциновски

Радован П. Цветковски

Мишо Китаноски

Надзорен одбор

Божо Стефановски

Јованка Сарџовска

Славчо Ковилоски

Првиот број на Современост излезе во Скопје, април 1951 година.

Досегашни главни и одговорни уредници:

(1951) - Киро Хаџи Василев

(1951 - 1952) - Владо Малески

(1952 - 1953) - Славко Јаневски, Димитар Митрев и Ацо Шопов

(1954 - 1968) - Димитар Митрев

(1969 - 1982) - Георги Сталев

(1983 - 2002) - Александар Алексиев

Списанието излегува петпати годишно со материјална поддршка од Министерството за култура на Република Македонија
Материјалите до еден авторски табак се доставуваат на дискета и печатен текст на македониан тајмс 12, не се рецензираат и не се враќаат.

Ракописите не се рецензираат и не се враќаат.

Адреса: Списание „Современост“, Скопје

ул. „Франклин Рузвелт“ 8, пош. факс 221

Чек с/ка 300000001185473,

Даночен број 4030988132811

Комерцијална банка а.д. Скопје

Годишната претплата изнесува 1000 денари, а за странство 40 евра.

ISSN 0038-5972